

УДК 342.658.15.502 (043.5)

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.2006>**М. Сірант,**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ

Постановка проблеми. Постійне зростання антропогенного навантаження на навколишнє середовище в розрізі розміщення відходів виробництва та споживання ставить під загрозу закріплене Конституцією України право на сприятливе навколишнє природне середовище. Ситуація у сфері поводження з відходами залишається досить напруженою. Відбувається це в основному через значні обсяги утворення відходів та незначний відсоток залучення їх у господарський обіг. Неодноразове реформування органів державного контролю за діяльністю у сфері поводження з відходами не могло не відобразитись негативно на стані законності в цій галузі. Роль Державної екологічної інспекції України у виявленні, припиненні, усуненні та відверненні порушень законодавства про відходи, у відновленні порушеного права громадян на сприятливе навколишнє природне середовище є досить значною, що передбачає дослідження мети та завдань державного екологічного нагляду у сфері поводження з відходами.

Метою статті є аналіз цілей та завдань державного екологічного нагляду у сфері поводження з відходами.

Аналіз дослідження проблеми. Запит суспільства на ефективне поводження з відходами зумовив пошук розв'язання проблем за напрямками

державного екологічного нагляду (контролю). Серед наукових досліджень, що нині становлять теоретико-правове підґрунтя формування основних закономірностей державного екологічного нагляду, а також тих, у яких розглядалися окремі проблеми контрольної діяльності у сфері охорони довкілля, варто назвати праці В. Андрейцева, В. Бабенка, С. Боголюбова, М. Бринчука, А. Гетьмана, О. Голіченкова, О. Головкина, Л. Здоровко, В. Костицького, Н. Малишевої, М. Руденка, Ю. Шемшученка та інших. За позитивного оцінювання результатів проведених досліджень варто зазначити, що наявна потреба в поглибленому дослідженні проблем державного нагляду у сфері поводження з відходами в Україні.

Виклад основного матеріалу.

З позиції теорії права юридична мета розглядається як ідеально передбачувана та гарантована державою модель соціального явища, стану або процесу, до досягнення якої за допомогою юридичних засобів прагнуть суб'єкти правотворчої діяльності та діяльності з реалізації права. Мета державного екологічного нагляду – це результат, на досягнення якого спрямована діяльність Державної екологічної інспекції України. Мета державного екологічного нагляду визначаються статусом та компетенцією Державної екологічної інспекції України, її місцем і роллю в державі. Найбільш

чітко мета державного екологічного нагляду визначена в Положенні про Державну екологічну інспекцію [1].

Положення безпосередньо не визначає мету, але, виходячи з норм, метою Державної екологічної інспекції є: забезпечення верховенства закону; законності; забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина; захисту охоронюваних законом інтересів суспільства та держави у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів, екологічної безпеки.

Мета діяльності Державної екологічної інспекції України відповідає інтересам держави та громадян. Державний нагляд у сфері екології спрямований на те, щоб правові акти, які видаються органами представницької та виконавчої влади, інших органів, відповідали законам, щоб законів дотримувалися всі органи незалежно від підпорядкованості, посадові особи та громадяни.

Саме в цьому полягає основна мета державного екологічного нагляду за виконанням законів. Оскільки нагляд за виконанням законодавства про відходи є частиною державного екологічного нагляду, його мету можна визначити як забезпечення верховенства закону, захист прав і свобод людини, захист охоронюваних законом інтересів суспільства та держави.

Конституція України встановлює, що Конституція та закони мають верховенство на всій території держави. У правовій доктрині верховенство закону визнається одним з основних принципів законності. Необхідно відзначити, що верховенство закону є однією з ознак правової держави. Теорією держави сформульовані основні постулати принципу. Формування й існування правової держави передбачають встановлення реального панування закону в усіх сферах життя суспільства, розширення сфери впливу на суспільні відносини.

Закон, ухвалений вищим органом влади з дотриманням конституційних процедур, не може бути скасований, змінений або призупинений актами виконавчої влади. Закон ухвалюється депутатами, які є представниками народу та висловлюють громадські інтереси, на відміну від інструкцій і наказів, що видаються міністерствами та відомствами у відомчих або навіть корпоративних інтересах. Легальне закріплення цього постулату можна знайти в низці законодавчих актів.

Відповідно до Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», місцеві правові акти не повинні суперечити Конституції України, законам та іншим нормативно-правовим актам України [2].

Стосовно мети державного екологічного нагляду за виконанням законодавства про відходи верховенство закону виражається в забезпеченні органами Державної екологічної інспекції України відповідності законам актів органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Єдність – один із принципів законності, що виступає як режим неухильного дотримання норм права учасниками суспільних відносин. Відповідно до принципу єдності, законність як дотримання норм права повинна бути єдиною й однаковою на всій території країни. Мета державного екологічного нагляду в цьому разі виражається в забезпеченні єдності дотримання цієї вимоги уповноваженими державними органами щодо суб'єктів малого та середнього підприємництва.

У Конституції України людина, її права та свободи є найвищою цінністю. Визнання, дотримання та захист прав і свобод людини та громадянина – обов'язок держави [3]. У доктринальних джерелах під основними правами і свободами людини та громадянина розуміються невід'ємні права та свободи, що належать від народження, які захищаються державою та становлять ядро правового статусу особи.

Згідно з Конституцією України, права і свободи людини та громадянина є такими, що безпосередньо діють. Вони визначають зміст і застосування законів, діяльність законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування та забезпечуються правосуддям. Юридичною наукою принцип захисту прав і свобод людини проголошено одним з основоположних принципів законності. Даний принцип означає, що головне у змісті законності, діяльності державного апарату, його органів і посадових осіб – це повага та всебічний захист прав громадян, боротьба з порушеннями цих прав. Під захистом права в найбільш загальному вигляді розуміється правомірна діяльність уповноважених осіб і органів із реалізації прав і охоронюваних законом інтересів у випадках, коли останні оскаржують або порушують. Основоположним правом людини та громадянина в екологічній сфері є закріплене Конституцією України право на сприятливе навколишнє природне середовище. У поводженні з відходами це право не повинно порушуватися. Metі захисту права громадян на сприятливе навколишнє середовище повинна бути підпорядкована діяльність органів Державної екологічної інспекції України з нагляду за дотриманням законів про відходи.

У науковій літературі категорії «охоронювані законом інтереси» або «законні інтереси» мають різні дефініції. Так, на думку І. Бабацької, законний інтерес можна визначити як правову категорію як усвідомлене прагнення особи чи кількома особами спільно та (або) державою певних соціальних благ для задоволення потреб, які не заборонені законодавством, задоволення яких безпосередньо впливає з положень закону [3, с. 114]. Законний інтерес – це відображений в об'єктивному праві або такий, що впливає з його загального сенсу, певною мірою гарантований державою юридичний дозвіл, що

виражається у прагненнях суб'єкта користуватися конкретним соціальним благом, у деяких випадках звертатися по захист до компетентних органів із метою задоволення потреб, що не суперечать суспільним інтересам.

У сфері поводження з відходами суспільний інтерес, наприклад, може полягати в тому, щоб споруджуваний сміттєпереробний завод не чинив негативного впливу на населення прилеглого міста. У цьому сенсі суспільний інтерес захищений презумпцією екологічної безпеки господарської діяльності, обов'язковістю проведення оцінки впливу на довкілля проектної документації об'єктів, що використовуються для розміщення або знешкодження відходів.

С. Бардаш і М. Кулаєць зазначають, що одним із головних інструментів реалізації екологічного компонента сталого розвитку країни є налагодження системи екологічного нагляду / контролю. Її суб'єктами мають бути держава (центральні та регіональні органи державної влади), органи місцевого самоврядування, громадськість (громадські організації), суб'єкти еколого-аудиторської діяльності, інші суб'єкти господарювання [5, с. 8].

У юридичній літературі щодо завдань державного екологічного нагляду висловлюються різні думки. Органи Державної екологічної інспекції мають завданням забезпечити верховенство закону, законність, захист прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства та держави. Завдання будь-якого напряму та виду діяльності Державної екологічної інспекції України – це категорія порівняно з метою більш приватна, конкретна й обмежена. Зазвичай завдання більш численні, ніж мета. Завдання Державної екологічної інспекції України під час здійснення нагляду за виконанням законів не є раз і назавжди визначеними, вони змінюються згідно з розвитком

економічних і соціально-політичних процесів, що відбуваються в державі та суспільстві. Виділяють такі основні завдання:

- використання Державною екологічною інспекцією України повноважень під час здійснення нагляду за виконанням законів щодо виявлення порушень закону, їхніх причин і сприятливих умов, щодо запобігання порушенням законів у сфері екології й усунення таких;

- забезпечення законності у сфері провадження з відходами на території України, зокрема і шляхом проведення роботи щодо узгодження з Конституцією і законодавством нормативно-правових актів регіонального рівня;

- узгодження із законодавством договорів про розмежування предметів відання і угод до них, укладених центральними та місцевими органами влади у сфері природокористування, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки;

- визначення, нормативне закріплення, доведення до виконавців важливих і значущих у певний період напрямів діяльності для вжиття заходів впливу й обов'язкового досягнення суспільно значущих результатів проведених заходів; організація дієвої взаємодії, взаємного інформування з органами представницької, виконавчої влади, органами місцевого самоврядування під час проведення заходів нагляду за виконанням законів у сфері провадження з відходами;

- забезпечення планомірної роботи зі збору інформації про стан законності та правопорядку для розробки комплексу заходів щодо усунення порушень законодавства у сфері, що досліджується; запобігання необґрунтованому втручанню у вирішення господарських спорів між комерційними структурами та підприємцями;

- послідовне введення у практику діяльності принципу невідворотності відповідальності за вчинення правопо-

рушень громадян незалежно від посадового, майнового стану, виховання поваги до закону та запобігання вчиненням порушень законів;

- залучення до здійснення перевірок заходів громадських об'єднань; постійне здійснення перевірок законності, повноти та достовірності вжитих заходів щодо усунення виявлених порушень та притягнення винних осіб до відповідальності;

- негайне та своєчасне реагування на видання незаконних правових актів, щоб домогтися їх зміни або скасування, поновлення порушених прав людини та громадянина, охоронюваних законом інтересів суспільства та держави щодо поведінки з відходами;

- забезпечення дієвого контролю за розглядом посадовими особами актів державного екологічного нагляду і реальним відновленням законності;

- використання наданого законом права залучення посадових осіб до передбаченої законом відповідальності за невиконання законних вимог, що впливають із повноважень;

- своєчасне інформування населення, інших інститутів громадянського суспільства про проведену органами Державної екологічної інспекції України роботу з організації та проведення нагляду за дотриманням Конституції України та законів щодо відходів через засоби масової інформації.

Завдання нагляду більш численні порівняно з метою. Вони суттєво відрізняються за змістом, за засобами рішення, за колом суб'єктів – органів Державної екологічної інспекції, які вирішують ці завдання. Завдання державного екологічного нагляду можуть бути умовно розділені на три види, або рівні: загальні, спеціальні та приватні. Загальні завдання державного екологічного нагляду визначаються Конституцією України, Законом «Про охорону навколишнього природного середовища», низкою інших нормативних актів [6].

Кожен напрям державного екологічного нагляду робить свій внесок у вирішення спільних завдань. Обсяг і зміст вкладу визначається спеціальними завданнями, що стоять тільки перед конкретним напрямом державного екологічного нагляду. Їхня суть впливає із загальних завдань і визначається компетенцією в кожному з напрямів державного екологічного нагляду. Рішення загальних і спеціальних завдань державного екологічного нагляду здійснюється у процесі наглядової діяльності шляхом застосування правових засобів. У процесі застосування цих засобів ставлять певні конкретні завдання та вирішують їх. Такі завдання називаються приватними завданнями державного екологічного нагляду. Вони значно більше різноманітні та численні, ніж загальні та спеціальні.

Приватні завдання розрізняються залежно від напрямку державного екологічного нагляду та від виду застосовуваного правового засобу. У числі приватних завдань як приклад називають такі, як отримання повної інформації про порушення конкретного закону, витребування правових актів для перевірки відповідності закону або скасування незаконного акта в найкоротші строки після видання.

Першочергові завдання державного екологічного нагляду за виконанням екологічного законодавства впливають з основного завдання Державної екологічної інспекції – здійснення нагляду за дотриманням Конституції та чинних на території України законів юридичними та посадовими особами, з фактичного стану навколишнього природного середовища в регіонах і у країні, що відображає рівень виконання екологічного законодавства.

Головним пріоритетним завданням державного екологічного нагляду за дотриманням екологічного законодавства є зниження числа екологічних правопорушень. Особливо актуальне завдання активізації та вдоскона-

лення державного екологічного нагляду за дотриманням законів природоохоронними органами.

Вирішенням завдань своєчасного виявлення, відвернення та припинення порушень закону; встановлення осіб, винних у скоєнні порушень закону, та притягнення до встановленої законом відповідальності; відновлення порушених прав, свобод і охоронюваних законом інтересів держави можна досягти мети діяльності Державної екологічної інспекції України. Названі завдання повною мірою є завданнями державного екологічного нагляду за дотриманням законодавства про відходи.

Завдання державного екологічного нагляду залежно від сфери суспільних відносин, у якій здійснюється нагляд, можна класифікувати на загальні та спеціальні.

З позиції такої класифікації зазначені вище завдання належать до загальних завдань державного екологічного нагляду за дотриманням законодавства про відходи. До спеціальних завдань нині можна віднести такі:

1. Постійний моніторинг нормативно-правової бази органів державної влади, органів місцевого самоврядування та вжиття заходів щодо узгодження із законодавством і обов'язком названих органів забезпечити правове регулювання відносин у сфері поводження з відходами. Серед порушень законодавства у сфері поводження з відходами найбільш поширене ухвалення органами місцевого самоврядування правових актів, що не відповідають законодавству.

Згідно із Законом «Про відходи», правове регулювання в галузі поводження з відходами здійснюється законами й іншими нормативно-правовими актами України, місцевими нормативно-правовими актами [7]. Участь в організації діяльності зі збору, транспортування, обробки, утилізації, знешкодження, захоронення твердих комунальних відходів віднесено

законодавцем до питань місцевого значення різних місцевих адміністративно-територіальних утворень.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС), Україна зобов'язалась провести поступове наближення екологічного законодавства до норм та стандартів ЄС у сфері охорони довкілля. У ЄС право у управлінні відходами представлено більше ніж десятьма директивами. З них у список Угоди про асоціацію ввійшли: Директива 2008/98/ЄС Європейського парламенту від 19 листопада 2008 р. про відходи (рамкова); Директива 1999/31/ЄС Європейського парламенту від 26 квітня 1999 р. про захоронення відходів, із змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003; Директива 2006/21/ЄС Європейського парламенту від 15 березня 2006 р. про управління відходами вирубкової промисловості та внесення змін і доповнень до Директиви 2004/35/ЄС [8, с. 26].

З метою вирішення питань місцевого значення органи місцевого самоврядування мають право видавати місцеві правові акти. Наприклад, відсутність у міському поселенні правил збору та вивезення побутових відходів та сміття зазвичай спричиняє безсистемність у поводженні з такими відходами, є передумовою створення несанкціонованих звалищ. Порушення місцевими органами компетенції під час видання правових актів створює передумови подвійного правового регулювання тих самих суспільних відносин, суперечності в діяльності органів місцевого самоврядування. Зрештою зазначені дії (бездіяльність) місцевої влади ведуть до порушення права громадян на сприятливе навколишнє природне середовище.

Варто зазначити, що в умовах внесення в Закон «Про відходи» істотних змін, що набули чинності з 1 травня 2019 р., які стосуються муніципаліте-

тів, необхідно забезпечити своєчасне коректування місцевої нормативно-правової бази в даній сфері. Закон «Про житлово-комунальні послуги» розширив повноваження місцевих органів державної влади в галузі поводження з відходами, зокрема поклав на них організацію діяльності зі збору, транспортування, обробки, утилізації, знешкодження та захоронення твердих комунальних відходів [9].

2. Примушування Державною екологічною інспекцією України органів місцевого самоврядування до належного виконання обов'язків з організації сортування, збору, вивезення, утилізації та переробки відходів.

Аналіз вивченої практики державного екологічного нагляду показує, що невиконання даних повноважень місцевими органами призводить до антисанітарного стану місць збору твердих побутових відходів у населених пунктах, вивезення відходів у нествановлені місця.

Якщо не вживати організаційних заходів з утилізації та переробки відходів, це призводить до переповненості спеціалізованих полігонів, заняття нових земель під складування відходів, нерационального природокористування. Не в усіх місцевих органах системний підхід до сфери поводження з відходами відбито в місцевих цільових програмах. Аналогічні, хоча, ймовірно, менші, порушення закону можна прогнозувати в діяльності органів регіональної влади у зв'язку зі згаданою передачею ключових повноважень у галузі поводження з відходами, що вимагає посилення наглядової діяльності від апаратів територіальних органів Державної екологічної інспекції України.

О. Мельник, Н. Обіюх, які досліджували правові аспекти регулювання відносин у сфері поводження з побутовими відходами на муніципальному рівні в Україні та ЄС в умовах децентралізації, зазначають, що належне управління муніципальними відходами вимагає надзвичайно

складної системи, зокрема ефективної схеми збору та сортування різних побутових відходів, активної участі громадян і підприємств, відповідної інфраструктури, адаптованої до конкретного складу відходів, а також наявності необхідного обсягу фінансування [10, с. 130].

3. Періодична оцінка повноти заходів, що вживаються органами державного екологічного нагляду з виявлення та припинення правопорушень у сфері поводження з відходами виробництва та споживання. Перевірки свідчать про численні недоліки та порушення в діяльності контролюючих органів, які часто виявляють формалізм і незацікавленість у виявленні та припиненні екологічних правопорушень, пасивність і безпринципність у вирішенні питань про притягнення винних до відповідальності.

Контрольно-наглядова діяльність у сфері роботи з відходами є епізодичною, спрямована на вирішення приватних завдань. Посадовими особами регіональних контролюючих органів допускаються випадки невидачі приписів про усунення виявлених правопорушень, не завжди контролюється виконання виданих приписів, дається оцінка правопорушень із позиції адміністративної відповідальності, а матеріали, що містять ознаки складу злочину, не направляються у правоохоронні органи.

4. Забезпечення засобами державного екологічного нагляду реалізації норм законодавства, що визначають обов'язок суб'єктів господарювання впроваджувати маловідходні технології. Упроваджувати такі технології на основі новітніх науково-технічних досягнень під час експлуатації підприємств, будівель, споруд та інших об'єктів, пов'язаних із поводженням із відходами, індивідуальних підприємців і юридичних осіб безпосередньо зобов'язують Основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 р. [11].

Аналогічні вимоги містять інші нормативно-правові акти, що регулюють інші галузі охорони навколишнього середовища і природоохористування. Наприклад, обов'язок упроваджувати маловідходні та безвідходні технології з метою зниження рівня забруднення атмосферного повітря закріплено в Законі «Про охорону атмосферного повітря» для юридичних осіб, які мають стаціонарні джерела викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря [12]. Постанова перед органами Державної екологічної інспекції України розглянутого завдання кореспондує з Рекомендаціями парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» [13].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, можемо констатувати, що метою державного екологічного нагляду у сфері поводження з відходами є: забезпечення верховенства закону, законності, захист прав і свобод людини і громадянина, охоронюваних законом інтересів суспільства та держави. У разі наявності загальних для всіх напрямів державного екологічного нагляду завдань розглянутий напрям має спеціальні завдання. До них належать: постійний моніторинг нормативно-правової бази регіональних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, ужиття заходів щодо узгодження її із законодавством, а також контроль за зобов'язаннями названих органів забезпечити правове регулювання відносин у сфері поводження з відходами; примушування місцевих органів державної влади й органів місцевого самоврядування до належного виконання повноважень у галузі поводження з відходами; періодична оцінка повноти заходів, що вживаються органами державного екологічного нагляду щодо виявлення та припинення правопорушень у сфері поводження з відходами; постійний моніторинг

Sirant M. The purpose and objectives of state environmental supervision in the field of waste management

The article considers the purpose and objectives of state environmental supervision in the field of waste management. The current national legislation and regulations of the European Union in this area are analyzed. Based on the Regulations on the State Ecological Inspectorate of Ukraine, the purpose and objectives of ensuring compliance with legislation in the field of waste management have been determined. The tasks of the state ecological supervision in the researched sphere are considered. This is a constant monitoring of the regulatory framework of regional public authorities, local governments and taking measures to bring it into line with the law, the obligations of these bodies to ensure legal regulation of relations in the field of waste management; periodic assessment of the completeness of measures taken by the state environmental supervision bodies to detect and stop offenses in the field of waste management; constant monitoring of the state of legality in the field of high-hazard waste management; providing by means of the state ecological supervision of realization of norms of the legislation on introduction of low-waste technologies.

It is emphasized that each direction of the state ecological supervision contributes to the solution of common tasks. The volume and content of the contribution is determined by special tasks facing only a specific area of state environmental supervision. Their essence follows from the general tasks and is defined by competence in each of directions of the state ecological supervision. The decision of the general and special tasks of the state ecological supervision is carried out in the course of supervisory activity by application of legal means. In

the course of application of these means certain specific tasks are set and solved. Such tasks are called private tasks of state environmental supervision. They are much more diverse and numerous than general and special.

It is indicated that private tasks differ depending on the direction of state environmental supervision and the type of legal remedy used. Private tasks include, for example, obtaining complete information on violations of a specific law, requiring legal acts to verify compliance with the law, or repealing an illegal act as soon as possible after publication.

It is emphasized that the priority tasks of the state ecological supervision over the implementation of ecological legislation follow from the main task of the State Ecological Inspectorate – supervision over the observance of the Constitution and implementation of laws in force in Ukraine by legal entities and officials. reflects the level of implementation of environmental legislation. The main priority of the state environmental supervision over the implementation of environmental legislation is to reduce the number of environmental offenses.

Key words: state ecological supervision, State ecological inspection, waste, legislation, European Union.

Література

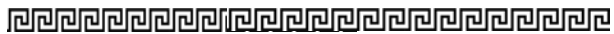
1. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>.

2. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.

3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Бабецька І. Класифікація інтересу як цивільно-правової категорії. Науково-інформаційний вісник Івано-Фран-

ківського університету права. Серія «Право». 2018. № 5 (17). С. 112–116.

5. Бардаш С., Кулаєць М. Онтологічна інтерпретація суб'єктної системності екологічного контролю. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2019. № 2 (43). С. 3–10.

6. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264–XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

7. Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 р. № 187/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № № 44–45. Ст. 242.

8. Коваль І. Підвищення рівня екологічної безпеки регіону інтегрованою системою управління побутовими відходами : дис. ... канд. тех. наук: 21.06.01. Львів, 2019. 198 с.

9. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 9 листопада 2017 р. № 1. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 1. Ст. 1.

10. Мельник О., Обіюх Н. Правові аспекти регулювання відносин у сфері поводження з побутовими відходами на муніципальному рівні в Україні та ЄС в умовах децентралізації. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 3. С. 127–131.

11. Про основні засади (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 р. : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 16. Ст. 70.

12. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 25 червня 1991 р. № 2707–XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 50. Ст. 678.

13. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» : постанова Верховної Ради України від 14 січня 2020 р. № 457–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-20#Text>.

